

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

A.Ashurov	
Yosh voleybolchilarning koordinatsion qobiliyatlarini oshirishda uslubiy yondashuvlar	106
T.A.Julboyev	
Kredit-modul tizimida anorganik kimyo o'quv fanida mustaqil ta'limdan esse yozish ko'nikmasini rivojlantirish.....	111
C.Ф.Джафарзода	
Некоторые парадоксы несоответствий результатов тестов "остаточных знаний" студента и учащихся в вузе в контексте выбора дидактических целей ценностно-содержательного управления временем.....	115
A.M.Maxmudov	
Yosh futbolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirish	124
I.U.Nurmetova	
Dzyudo bilan shug'ullanuvchi qizlarni tezkorlik sifatlarini rivojlantirishda texnik usullardan foydalanish	129
U.R.Radjarov	
Umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi 1- 2-sinf o'quvchilarida jismoniy sifatlarini milliy harakatli o'yinlar orqali rivojlantirishni didaktik ahamiyati	136
G.K.Yakubova, M.Mashrapova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'sish va rivojlanish qonuniyatlari tahlili	141
B.A.Rahimov	
Yosh voleybolchilarni zamonaviy sport mutaxassisligiga yo'naltirishning samaradorligi	148
N.V.Nosirov	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarida metodik kompetentsiyalarni rivojlantirishning muammolari va innovatsion usullari	154
F.I.Sharipova	
The development of reading literacy among future nurses	158
L.X.Bektursinova	
Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik imijni shakllantirishning ayrim masalalari.....	164
K.X.Abduvallieva	
Некоторые аспекты интеграции заданий по химии в процессе обучения химии	169
R.M.Ubaydullayev	
Bo'lajak o'qituvchilarning jismoniy madaniyatini sport pedagogikasi vositasida rivojlantirish texnologiyasi	173
M.M.Yuldashov	
Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarida sog'lom turmush tarzini rivojlantirish texnologiyalari.....	180
M.A.Suyunova	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada maktabgacha yoshgdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish usullari.....	185
M.X.Tillavoldiyeva	
Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy taraqqiyot o'rtasidagi aloqadorlik muammolari	190

IQTISODIYOT

O.Sh.Valiev	
The nexus between fdi net inflows and doing business index: analysis from Uzbekistan	194

FALSAFA

A.A.Qambarov	
Qur'on oyatlari hamda hadislarda keltirilgan "shukronalik" tushunchasining ijtimoiy-falsafiy tahlili	199
S.U.Yuldashev	
Jamiyatni ilmiy boshqarishning institutsional va funksional jihatlari	203
G.N.Navro'zova	
Shoh Naqshbandni tavsiflovchi yangi manbaa	207
A.N.Sanaqulov	
Ta'lim tizimida virtual reallikdan foydalanish istiqbollari	211

UO'K: 297.453.6:929

SHOH NAQSHBANDNI TAVSIFLOVCHI YANGI MANBAA**НОВЫЙ ИСТОЧНИК ОПИСАНИЯ ШАХ НАКШБАНДА****NEW SOURCE OF DESCRIPTION OF SHAH NAQSHBAND****Navro'zova Gulchehra Nigmatovna**

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası professorı, falsafa fanları doktori

Annotatsiya

Maqolada Naqshbandiya ta'limotining asoschisi Bahouddin Naqshband haqida hozirgacha imiy jamoatchilikga ma'lum bo'lmagan "Ruboiyoti Xoja Naqshband" asarida keltirilgan ma'lumotlar falsafiy tahlil etilgan.

Аннотация

В статье философски анализируется информация об основателе учения Накшбандия Бахауддине Накшбанде, изложенная в работе "Рубайяти Ходжа Накшбанд", которая до сих пор не была известна широкой публике.

Abstract

The article philosophically analyzes the information about the founder of the Naqshbandi doctrine Bahauddin Naqshband, set out in the work "Rubayati Khoja Naqshband", which has not been known to the general public until now.

Kalit so'zlar: Bahouddin Naqshband, Naqshbandiya, ta'limot, tariqat, bandalik, xizmat, betakror, baraka.

Ключевые слова: Бахауддин Накшбанд, Накшбандия, учение, тарикат, бандалик, служение, уникальное, благословение.

Key words: Bahauddin Naqshband, Naqshbandiya, teaching, tariqa, bandalik, service, unique, blessing.

KIRISH

Yangi O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini qurish uchun yoshlarni ma'nan yetuk qilib tarbiyalash dolzarb masaladir. Yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy dunyoqarashini yuksaltirishda tariximizdagi buyuk insonlar hayot yo'li va ma'naviy merosi bebaho xazinadir. Ana shunday ulug' insonlardan biri jahonshumul Naqshbandiya tariqati va ta'limotini asoslagan Bahouddin Naqshbanddir. U kishi haqida "Ruboiyoti Xoja Naqshband" asarida yangi ma'lumotlar borligini aniqladik.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bahouddin Naqshbandni tavsif etgan asosiy manbalar "Manoqib"[22], "Maqomot" [4], shogirdlari Muhammad Porso[21:93-156] va Ya'qubi Charxiy[24] yozgan risolalardir. Abdurahmon Jomiy[2,3:26-27] va Alisher Navoiylar[5:261-265,6:82-85] ham nazmiy, ham nasriy asarlarida Bahouddin Naqshbandni go'zal ravishda tavsiflaganlar. Bahouddin Naqshbandga doir manbalarni to'plab, u kishiga berilgan tavsiflarni jamlab, sharhlab nashr etdik[9,10]. Bahouddin Naqshbandning ruboiylari jamlangan[8], 1997-yilda nashr etilgan "Ruboiyoti Xoja Naqshband" [1] asarida biz SHoh Naqshbandga berilgan yangicha tavsiflarni topib, ularni falsafiy tahlil etdik. Manbada Bahouddin Naqshbandning 137 ruboiysini Muhammad Sodiq Qusuriy jamlab, urdu tilida sharh etgan. Biz manbadagi tavsiflarni tushunish, anglash, sharhlash va tushuntirishda germenevtik uslubdan foydalandik.

MUHOKAMA

Muhammad Sodiq Qusuriy tomonidan jamlab sharhlangan "Ruboiyoti Xoja Naqshband" asarining "Muqaddima"sida Naqshbandiya ta'limotining asoschisi Muhammad ibn Muhammad al-Buxoriy (1318-1389) haqida "Hazrat Shoh Naqshband (r.a.)" nomi bilan maxsus band kiritilgan. "Muqaddima" da muallif Bahouddin Naqshbandni shariyat mulkining sultoni Alisher Navoiy kabi SHoh Naqshband deb ulug'lagan[16]. "Muqaddima"da Bahouddin Naqshband haqida quyidagi

ma'lumotlar berilgan: "Hazrat Shoh Naqshband o'z davrining peshvosi, dunyo shayxi bo'lgan (728 hijriy yilda tug'ilib, hijriy 791-yilda vafot etgan). Hijriy VIII asrning so'fiy tariqatida bo'lgan. U so'fiy tariqatining asoschisi, zamonasining peshvosi, ilmi shayxi edi. Betakror shaxs edi. Uning fazlu marhamati bilan butun dunyo baraka topardi"[1:12]. Darhaqiqat, Bahouddin Naqshband Buxoroyi sharifda mavjud bo'lgan Xojagon tariqatida edi. U 1370 yil ustoz Hazrat Amir Kulol vafotidan keyin yangi Naqshbandiya tariqati va ta'limotiga asos soldi. [7,11-15]. Manbada uni ilmi shayx deb, to'g'ri ta'kidlangan[17,23]. Bu haqida uning shogirdi Ya'qubi CHarxiyning "Risolai unsiya" [24] va "Rashahot" [23] asarida ma'lumotlar bor. Manbadagi "Uning fazlu marhamati bilan butun dunyo baraka topardi" degan g'oya Bahouddin tomonidan asoslangan Naqshbandiya ta'limotining halol mehnatga va luqмага asoslanganidan dalolat beradi.

"Muqaddima"da "Hazrat SHoh Valiy qaysi hayot manbasidan zilol suv ichgan edilar?", degan savol qo'yilgan va quyidagi javoblar keltirilgan: "Payg'ambarimiz (s.a.v.)ning sahobalaridan keyin tarixga muqaddas ummatning ba'zi nomlari kirgan. Ular hozirgi oqayotgan daryoning oqimini o'zgartirdi va tarixni uning izidan ergashtirdi. Ulug' yo'l boshchimiz Hazrati Sayyid Muhammad Bahouddin Shoh Naqshband ham shunday insonlardan bo'lgan. Bunga Qasri Orifon devorlari, u yerdagi daraxtlar, butalar Buxoro va Samarqand viloyatining chegaradosh viloyatlari ko'rganiga guvohdir" [17,23]. Ulug' alloma, buyuk tadqiqotchi va Rasululloh (s.a.v.)ning mahbubi Mavlono Abdurahmon Jomiy hazratlari bizni bu haqiqatga g'oyat ta'sirchan tarzda tortadi.

Asarning "Muqaddima"sida Bahouddin Naqshbandning banda sifatida Oloh oldidagi vazifalari haqida bayon etilgan. "Hazratning vazifasi" bandida quyidagi ma'lumotlar keltirilgan: "Avliyolar ummatining o'ziga xos jihati shundaki, ular Muhammad (s.a.v.) ta'limotlarini amalda qo'llaydilar. Ular sevgi tarafdorlaridir, lekin o'z sevgilariga da'vat qilmaydilar, ular pokiza, xushbo'y va halollikka da'vat qiladilar. Cevgan odam doimo o'z mahbubini istaklarini ado etishga intiladi" [1:12]. Bahouddin Naqshbandga ham bu fazilatlar xos edi. SHuning uchun ham xalq u kishini e'zozlab, Bahouddin, SHoh Naqshband, Xojai Buzurg, Balogardon va Namaki mashoyix nomlari bilan e'tirof etgan.

Qur'oni Karimda bu haqida shunday ta'rif berilgan: "Ayting: "Sizlar Allohni sevasizlar va Unga itoat qilasizlar, U ham sizni sevadi" (Oli Imron: 31). Demak, mahbubning muhabbati insonni Yaratganning mahbubi qiladi. Shunga o'xshash narsa sodir bo'lmoqda. Alloh Taolo aytadi: "Qaysidir bandani yaxshi ko'rsam, men uning qulog'iga aylanaman, u orqali tinglaydi, Men uning nigohiga aylanaman, ular yordamida ko'radi, qo'llariga aylanaman, ular yordamida ushlaydi, oyoqlar ato etaman ular yordamida harakatlanadi. Agar u mendan so'rasa, men berishim kerak. Agar u mendan boshpana so'rasa, men unga albatta boshpana beraman". (Buxoriy rivoyati)

Asarda Bahouddin Naqshband yozgan 137 ruboiy haqida ma'lumot berilgan va ularga urdu tilida Muhammad Sodiq Qusuriy tomonidan sharhlar yozilgan. Bu asarni "Muqaddima"sini yozgan Janob professor Sayyid Muhammad Zokir Husayin Shoh Chishti Sialvi Mad Zilla (Ravalpindi) bu ruboiylarni uqib "Sayyid Xoja Naqshband va Hofiz Sheroziy" degan ma'lumotlarni yozgan. Unda quyidagi tavsiflarni bergan: "Hazrat Hofiz Sheroziy nafaqat fikrlari islom olami so'fiylari tomonidan sevilgan Eronning buyuk shoiri, balki o'zi ham ulug' avliyodir. Uning hikmatli so'zlari jamlangan. U shoir edi. Uning she'rlari tinglovchilarga iliqlik baxsh etib, qalblarni to'lqinlantirib yuborardi. Agar Sayyid Muhammad Zokir Husayin Shoh sohib kasal bo'lmaganda So'fiy Oliy maqomning buyuk she'riyati haqida ko'p yozgan bo'lardi. Sevimli So'fiylarimizning aksariyati shoir edi: Attor, Rumi, Jomiy, Hofiz, Sanoiy, Sa'diy, Iqbol va boshqalar. Ular yaratgan asarlar she'riyatning durdonalaridir. Islom olami har bir davrda shunday buyuk so'fiy shoirlar bilan to'la bo'lgan. Va shunday davom yetadi" [1:12].

"Muqaddima"ni yozgan muallif "So'fiy - haqiqiy shoir", degan g'oyani ilgari suradi. "Biz chinakam she'riyat chin sevgining to'lib-toshgan kosalari borligiga ishonamiz. Haqiqiy sevgi So'fiyning qalbida bo'ladi. Ruh dunyosi juda keng, ulkan va chuqurdir". Bahouddin Naqshband ham bu asarda ham so'fiy, ham haqiqiy shoir sifatida tavsiflangan.

Bahouddin Naqshband o'z ruboiylari bilan insoniyat qalbiga kira oldi. "Sayyid SHoh Naqshband o'zining muqaddas burchini bandalarning qalbiga shunday singdirdiki, mo'minlarning qalbi Allohning maskaniga aylandi. Mo'minning qalbi Allohning maskanidir" [1:16].

Pokiston va Hindistonning qay yerida Naqshbandiya darg'alari bo'lsa, u yerdan Sayyid Siddiqiy Akbarning isi keladi. Sayyid Mujaddid Alf Soniy Quddus Sara Al-Nuroniyning mehrlari so'zlari topiladi. Hayot, o'lim, ularning kelishi va ketishi, ularning o'qishi va o'rgatishi Muhammad Mustafa (s.a.v.)ga bo'lgan muhabbatdir.

FALSAFA

Avliyolar Sayyid Mustafo (s.a.v.)ning tashqi va ichki vakillaridir. Ularning hayoti, o'limi, kelishi va ketishi, o'qishi va o'rgatishi barchasi Mustafo (alayhissalom)ga bo'lgan muhabbatidir. "Sayyid Sodiq Akbardan tortib, zamondosh bo'lgan buyuklarning so'zlarini jamlashga harakat qildik. Ular qalblarning vakillari va qalblarning tarjimonlaridir. Ularning so'zlari nafaqat yaxshi tasavvur, balki biz yaxshi tasavvur deb biladigan fikr va g'oyalarning o'lchovlari haqiqatdir. Bizning qalbimiz yetuk bo'lganda, ularning fikrlari bizga haqiqat sifatida yashiringan holda keladi" [1:19].

Bahouddin Naqshband shariyatining darajalari haqida asarda shunday ta'rif beriladi: "Hazrat majoziy qalbni juda tez haqiqat tomon buradi. Yaqin masofaning vakili bo'lgan ishq majozu ularning ko'z nuridan abadiy hayotni qabul qilib, haqiqat qiyofasini oladi. Bular doim bizni notekis vodiylardan olib chiqib, Tavhid gullari ochilgan joyga, haqiqatning yashil vodiylariga, Qur'on nuri porlagan joyga olib boradi" [1:19].

Bahouddin Naqshbandning boshqa valiyalar kabi Insoniyatga haqiqiy xizmati - bu bandalarga Yaratganning mukofotidir. "Ular o'zlari och bo'lsalarda, ochlarni to'ydiradilar, o'zlari tashna bo'lsalarda, tashnalarga shirin, muzdek suv olib keladilar. Ust-boshlarini yechib, kambag'allarga kiydiradilar. Yig'lab duo qiladilarki, toki odamlar kula olsin. Ular insonlarni ohirtda ma'rifatga chorlaydilar. Ya'ni, ularning mehr doirasi faqat foniy hayot va qabr bilan chegaralanib qolmaydi, ular insonlar bag'riga o'zga hayot ne'matlarini, oxirat quvonchlarini ham soladilar" [1:19].

"Rasululloh (s.a.v.) izidan borgan kimsalarning mavqei qanday? Bu odamlar oddiy odamlarmi? Yo'q!" deb asar mualliflari Bahouddin Naqshband va boshqa valiyalarga yuksak baho beradilar.

NATIJARLAR

Naqshbandiya ta'limotiga ko'ra, "Valiy qalbi ma'dani anvori jaloldir. Valiy yuzidagi nur va latofat valiy qalbidagi ana shu anvordandir. Ul nurning aksi valiyning siymosidan zohir bo'lur va har kim uning yuziga nazar aylasa, ul kishi Haqq taoloni yod etar va uning zikriga mashg'ul o'lur" [22:76].

Muhammad Porso "Risoi qudsiya" asarida Bahouddin Naqshband haqida quyidagi tavsifni yozgan edi:

Gasht be kibru, riyoyu kina,
Nuri qudsiro ruxash oina.
On liqoi o' javobi har savol,
Mushkil az o' hal shavad be qilu qol[21:95] .

Mazmuni:

Kibr, riyo, kinasiz bo'ldi,
Yuzi qudsiy nur oinasidir.
Uning yuzi barcha savollarga javob,
So'zsiz undan mushkul hal bo'ladi.

Naqshbandiya ta'limotda valiyalarga munosib xususiyatlardan biri sifatida ularning suhbatiga musharraf shaxsning o'zidagi bashariy istaklardan voz kechib, malakiy darajali sifatlariga ega bo'lishi ham insho etilgan. Valiy suhbatiga musharraf shaxs o'zidagi gil - tuproq va suvdan tuzilgan tana istaklaridan voz kechadi va yuksaladi, degan fikrni Hazrati Azizon ta'kid etganlar.

Hazrat Bahouddin Naqshband valiylikning uchta xususiyati bor deb, quyidagi fikrni bayon qiladi:

Se nishon buvad valiro, ki naxust on bama'ni,
Ki chu ro'i o' bubini, dili tu bar o' garoyad.
Duvvum on, ki dar majolis, chun suxan kunat zi ma'ni,
Hamaro zi hastii xud b-hadis meraboyad.
Sevum, on buvat b-ma'ni vali axasi olam,
Ki zi hech uzvi o'ro harakoti bad nayoyad[4:59].

Mazmuni:

Valiylikning uch belgisi bor, birinchisi u bama'nidir,
Uning yuzini ko'rgan zahoting dilingni rom etadi,
Ikkinchisi, agar majlisda ma'ni haqida so'zlasa,

Butun borlig'i ila hammani o'ziga maftun etadi.
Uchinchisi, valiy ma'no jihatidan olamdagi xos kishidir,
Uning biror uzvidan ham yomonlik kelmaydi.

Yuqoridagi she'rda keltirilgan valiylarga xos sifatlar Bahouddin Naqshbandda mavjud edi. Bahouddin Naqshbandning bu she'riy parchasi "Ruboiyoti Xoja Naqshband" [1:183] asarida ham keltirilgan. Bu manbada Bahouddin Naqshbandni betakror shaxs deb tug'ri ulug'lagannlar. Darhaqiqat SHoh Naqshband juda kamtarin[18] hamisha shukronalikda[19] va Oллоh rizoligi[20] yo'lida mukammal harakat qiladigan ulug' inson bo'lgan.

XULOSA

Yuqoridagi manbada keltirilgan fikrlarni tahlili asosida quyidagi xulosaga kelish mumkin:

1. "Ruboiyoti Xoja Naqshband" asarida Bahouddin Naqshband Alisher Navoiy kabi SHoh Naqshband sifati bilan ulug'lanib tavsiflangan.
2. Manbada Bahouddin Naqshband ilmi, betakror komil inson ekanligi va u yaratgan tariqat, ta'limot hozirgacha baraka manbai ekanligi ta'kidlangan.
3. Oллоhni bandasi sifatida Bahouddin Naqshband o'z vazifasini halol ado etish uchun insoniyat qalbiga ruboiylari bilan ta'sir etib, ularni haqiqat tomon yetaklagan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. رباعيات خواجه نقشبند مرتب و شارح محمد قصوری اردوبازار لاهور الدينية پبليکیشنز ۱۹۹۸ ۱۸۴ صحيفه
2. Abdurahmon Jomiy. Nafahot ul-uns. Toshkent: Porseva, 1915 – 616 s.
3. Abdurahmon Jomiy. Tuhfatu-l-Ahror.- Lakhnav: Nuvil Kishur, 1908. - 112 s.
4. Abul Muhsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali. Maqomoti Xoja Bahouddin Naqshband / Forsiydan tarjimon, so'z boshi, izoh va lug'at muallifi Mahmud Hasaniy. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 335 b.
5. Alisher Navoiy. Nasoyim ul-muhabbat. Mukammal asarlar to'plami. 17-tom. Toshkent: "Fan", 2001. 520 b.
6. Alisher Navoiy. Hayratul abrор/Xamsa to'la asarlar to'plami. 10 jildlik. 6 jild. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi, 2011- 805 b.
7. Bahouddin Naqshband. Avrod (to'ldirilgan ikkinchi nashr). Maqola, izoh va sharhlar muallifi, tarjimon G.N Navro'zova. T.: "Sano standart" nashriyoti, 2019. 112 b.
8. Bahouddin Naqshband. Ruboiylar. Buxoro: "Durdona" nashriyoti, 2023 – 84 b.
9. Bahouddin Naqshband. (Manbalar tahlili). To'plab nashrga tayyorlovchi, maqola, izoh va sharhlar muallifi. G. N. Navro'zova. T.: "Sano standart" nashriyoti, 2019. 256 b.
10. Bahouddin Naqshband. Hikmatli so'zlar. Bahouddin Nakshband. Words of wisdom. Hikmatli so'zlarni to'plovchi va maqolalar muallifi. G. N. Navro'zova, Hikmatli so'zlarni ingliz tiliga tarjima etuvchi Z. Rasulov. "Sadridin Salim Buxoriy". "Durdona" nashriyoti. 2020. 52 b.
11. Navro'zova G. Naqshbandiya tasavvufiy ta'limoti va barkamol inson tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2005. – 233 b.
12. Navro'zova G. N Naqshbandiya – kamolot yo'li. – Toshkent: Fan, 2007. – 189 b.
13. Navro'zova G. Bahouddin Naqshband. (Risola). T.: "ABU MATBUOT-KONSALT" nashriyoti, 2011. 24 b.
14. Navro'zova G.N. Xoja Bahouddin Naqshband hayoti va ma'naviy merosi. – T.: Fan, 2021. – 244 b.
15. Navruzova G.N. Bahouddin Naqshband – the seventh pir of Bukharai Sharif (Noble Bukhara). Islom tafakkuri (Maxsus son), 2020. 5-8-b.
16. Navro'zova G.N. SHoh Naqshband Alisher Navoiy tavsifida. Islom tafakkuri (Maxsus son), 2021. 3-9 bet.
17. Navro'zova G. Bahouddin Naqshbandning "Vuqufi zamoniy tamoyili". Falsaf va xuquq. Ijtimoiy – siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy, falsafiy-huquqiy jurnal. 2022. №2 32-34-b.
18. Navro'zova G.N. Kamtarinlik ila kamolga yetgan valiy. //Ilm sarchashmalari. 2023. №8. 48-50-betlar.
19. Navro'zova G. SHukronalik – inson kamolotining asosi. //Imom Buxoriy saboqlari. 2023. №3. 121-123-betlar.
20. Navro'zova G.N. Naqshbandiya ta'limotida rizo tushunchasi. //Islom tafakkuri. 2022. 2-son. 39-46-betlar.
21. Risolaho'i piron va payravoni tariqati Naqshbandiya. Dushanbe: 2017. 456 b.
22. Salohiddin ibn Muborak al-Buxoriy.(1410) Anis at-tolibin va uddat as-solikin. Buxoro muzeyi 27772/11 qo'lyozma 168 v.
23. Faxruddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot («Obihayot tomchilari»): tarixiy-ma'rifiy asar / Tabdil qiluvchilar, nashrga tayyorlovchilar: M.Hasaniy, B.Umrzoq. Mas'ul muharrir: B.Umrzoq (O'zR FA Abu Rayhon Beruniy nomidagi SHarqshunoslik instituti). – T.: Abu Ali Ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2004. – 536 b.
24. Ya'qub Charxiy. Risolai unsiya. (Do'stona suhbat). Tarjimon va sharhlar muallifi. S. Rahmonov. Samarqand: "Samarqand davlat chet tillar universiteti" nashriyoti, 2022. 78 b.